

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра дошкільної та спеціальної освіти

Теорія і методика ознайомлення з природою дітей раннього і дошкільного віку

Методичні рекомендації до вивчення курсу
для здобувачів першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
спеціальності А2 Дошкільна освіта

Мукачево
МДУ 2025

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною
радою Мукачівського державного університету
протокол № 6 від 23.12.2025 р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри дошкільної та
спеціальної освіти Мукачівського державного університету
протокол № 7 від 28.11.2025 р.*

Укладач

Атрощенко Т.О. – д-р. пед. н., проф. кафедри дошкільної та спеціальної освіти МДУ

Рецензент

Кузьма-Качур М.І. – канд. пед. н., доц. кафедри теорії та методики початкової освіти МДУ

Т33. Теорія і методика ознайомлення з природою дітей раннього і дошкільного віку: методичні рекомендації до вивчення курсу для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А 2 Дошкільна освіта /Укладач: Т.О. Атрощенко. Мукачево: МДУ, 2025. 37 с. (1,2 др.арк.).

У навчальному виданні представлені рекомендації до вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика ознайомлення з природою дітей раннього і дошкільного віку». Зокрема, методичні рекомендації до вивчення тем лекційних занять (ключові поняття та алгоритм самостійної роботи), плани практичних занять з питаннями для самоконтролю. Рекомендовано для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ ДІТЕЙ РАНЬОГО І ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»	6
ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ	11
ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	27
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	35

ВСТУП

Мета вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика ознайомлення з природою дітей раннього і дошкільного віку» – формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, що передбачає оволодіння системою знань про об'єкти та явища природи, методи ознайомлення дітей з ними, форми організації освітньо-виховної роботи в умовах закладу дошкільної освіти та сім'ї.

Основними завданнями її вивчення є:

- систематизація знань здобувачів вищої освіти про природу на основі формування природничо-наукової картини світу, способи навчально-пізнавальної діяльності та природоохоронної практики;

- засвоєння інформації про об'єкти та явища природи, яка доступна для розуміння дітьми раннього та дошкільного віку, відповідає їхнім потребам та інтересам;

- оволодіння методами та прийомами формування у дітей природничо-екологічної компетентності, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності;

- формування умінь і навичок організації співпраці закладу дошкільної освіти та сім'ї з питань формування у дітей природничо-екологічної компетентності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати: основні поняття методики ознайомлення дітей з природою; історичний аналіз становлення та розвитку методики ознайомлення дітей з природою; сучасні дослідження з теоретико-методологічні основи природознавства, природу рідного краю; проблеми формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку; методи ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою; форми організації роботи з ознайомлення дітей з природою; технології

формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку; засоби фіксації знань про природу; феномен еколого-розвивального середовища закладу дошкільної освіти; вимоги до планування та озеленення ділянки, вибору та розміщення дерев, кущів, рослин на ділянці ЗДО; правила відбору об'єктів для кутка природи; теоретичні засади екологічного виховання дітей дошкільного віку в умовах ЗДО та сім'ї; особливості планування освітнього процесу з формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку; специфіку співпраці ЗДО і сім'ї з питань ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою.

Вміти: використовувати відповідні форми, засоби, методи і прийоми в роботі з ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою; планувати, організовувати та здійснювати освітньо-виховну роботу з ознайомлення дітей дошкільного віку з природою; організовувати процес пізнання дітьми дошкільного віку світу природи; підбирати та виготовляти дидактичний матеріал для активізації і закріплення знань дітей про природу, описувати методику його використання; використовувати інноваційні технології в процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з природою; облаштовувати ділянку та куточок природи в ЗДО; вирощувати рослини та доглядати за мешканцями кутка природи; залучати батьків вихованців до спільної екологічної діяльності; розробляти конспекти занять.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ ДІТЕЙ РАНЬОГО І ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ ДІТЕЙ РАНЬОГО І ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тема 1. Природа України. Різноманітність рослинного та тваринного світу.

Поняття рельєфу і ландшафту. Ґрунтові ресурси України. Водні ресурси України. Погода. Сезонні зміни в природі. Поняття про клімат, кліматоутворювальні фактори. Характеристика клімату України.

Особливість рослин як живого організму. Будова рослин, їхня характеристика. Природні рослинні угруповання – фітоценози. Характеристика рослинності різних природних зон України. Фітоценоз лісу, його ознаки. Рослинність парків, скверів, пустирів та природодорожні рослини. Культурні рослини. Екзотичні рослини. Охорона флори.

Тваринний світ країни, його різноманітність. Основні відомості про тварин: зовнішній вигляд, спосіб життя, пристосування до середовища проживання. Біологічні характеристики ссавців, плазунів, птахів та риб. Значення тварин у природі та житті людини. Охорона тварин.

Тема 2. Вступ. Становлення методики ознайомлення дітей з природою

Мета і завдання освітньої компоненти «Основи природознавства з методикою ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку». Методика ознайомлення з природою як наука. Міжпредметні зв'язки. Становлення і розвиток методики ознайомлення дітей з природою. Я.А.Коменський, Ж.Ж.Руссо, Й.Г.Песталоцці, Ф.Фребель, М.Монтессорі про природу як чинник виховання та джерело всебічного розвитку дитини.

Погляди К.Д.Ушинського, С.Ф.Русової, А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського на роль природи у формуванні особистості дитини. Сучасні підходи до ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою.

Тема 3. Екологічне виховання дітей дошкільного віку

Екологічне виховання дітей дошкільного віку як невід’ємна складова всебічного виховання. Мета, принципи, завдання, методи, прийоми та засоби екологічного виховання. Теоретичні засади екологічного виховання дітей дошкільного віку в умовах ЗДО та сім’ї. Екологічна культура і екологічна свідомість – базові категорії екологічного виховання. Виховання екологічно доцільної поведінки дошкільників.

Тема 4. Психолого-педагогічні основи формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку

Мета, завдання і принципи екологічної освіти особистості. Актуальність дошкільного природознавства. Феномен природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Характеристика освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі» Базового компоненту дошкільної освіти (2021). Завдання з ознайомлення дітей з природою у програмах розвитку дітей раннього та дошкільного віку. Сучасні вітчизняні наукові дослідження проблем формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 МЕТОДИКА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПРИРОДОЮ

Тема 5. Методи безпосереднього ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою

Класифікація методів ознайомлення дітей з природою. Загальна характеристика наочних, словесних і практичних

методів ознайомлення з природою. Ілюстративні методи формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку (предметні та сюжетні картинки, картини, мультфільми, презентації, фільми та ін.). Характеристика гри як засобу формування природничо-екологічної компетентності. Види природничих ігор. Ігри з природними матеріалами (з піском, снігом, глиною, вітром тощо). Дидактичні ігри. Рухливі ігри. Праця в природі як метод формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку. Педагогічні та гігієнічні вимоги до праці дітей. Форми організації праці дітей у природі. Методика керівництва формами організації праці дітей різного віку. Методика проведення елементарних дослідів і експериментів у природничій роботі з дошкільниками.

Тема 6. Спостереження - основний метод безпосереднього ознайомлення дітей з природою

Спостереження – основний метод ознайомлення дітей з природою. Значення спостережень в природі у формуванні природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Педагоги-класики та сучасні дослідники про роль спостережень у природі для формування особистості дитини. Зв'язок спостережень з різними видами діяльності дітей. Види спостережень та їх зміст у кожній віковій групі. Методика організації та проведення спостережень з дітьми різного віку. Основні етапи процесу спостереження. Послідовність розгляду рослин і тварин, об'єктів та явищ природи. Прийоми активізації пізнавальної діяльності дітей у процесі спостереження. Підготовка вихователя до проведення спостережень.

Тема 7. Методи опосередкованого ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою

Словесні методи формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку. Розповіді вихователя, види розповідей. Бесіда як метод ознайомлення дітей з

природою. Види бесід, їх зміст. Вимоги до проведення бесід, методика їх проведення. Використання художньої природознавчої літератури, творів класиків літератури, українського фольклору, сучасної літератури в процесі ознайомлення дошкільників з природою. Сучасні письменники для дітей про природу.

Тема 8-9. Форми організації роботи з ознайомлення дітей з природою

Форми організації освітньої роботи з формування природничо-екологічної компетентності дітей (заняття, екскурсія як особливий вид занять, цільові та повсякденні прогулянки). Типології сучасних занять. Заняття як основна форма ознайомлення дітей з природою. Зміст занять та вимоги до їх проведення. Структура заняття. Завдання, які вирішуються в процесі проведення занять з ознайомлення дітей з природою. Методика організації і проведення природознавчих занять з дітьми різного віку. Особливості проведення ігор-занять з дітьми раннього віку. Екскурсії у природу як форма організації роботи з ознайомлення дітей з природою. Тематика та види екскурсій природничого змісту. Структура екскурсії. Підготовка до проведення екскурсії. Екологічна стежка у ЗДО. Характеристика цільової прогулянки. Методика проведення цільової прогулянки. Організація повсякденної прогулянки, її спрямування на вирішення завдань формування природничо-екологічної компетентності дітей.

Тема 10. Технології формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку.

Використання ігрових технологій, методу моделювання у формуванні природничо-екологічної компетентності. Технологія використання екологічної стежини. Краєзнавчо-туристична діяльність. Технологія використання театру в екологічному вихованні дошкільників. Авторські технології формування екологічної культури (Г.Беленька, Т.Науменко, О.Половіна та

ін.). Фіксація знань дітей про природу (календарі природи і погоди, гербарії, різноманітні колекції з природного матеріалу та ін.).

Тема 11-12. Еколого-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти. Ділянка закладу дошкільної освіти

Вплив природного довкілля на всебічний розвиток дітей раннього та дошкільного віку. Еколого-розвивальне середовище – вагома складова формування природничо-екологічної компетентності у дітей. Складові компоненти еколого-розвивального середовища ЗДО. Екологічний паспорт ЗДО. Значення ділянки для реалізації змісту і завдань формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Вимоги до планування та озеленення ділянки ЗДО. Вибір та розміщення дерев, кущів, рослин на ділянці ЗДО. Влаштування на ділянці газонів, квітника, городу. Загальна характеристика декоративно-квіткових рослин, овочевих культур, рекомендованих для вирощування в ЗДО. Розміщення плодово-ягідних культур на земельній ділянці. Участь дітей у догляді за ділянкою ЗДО.

Тема 13. Куточок живої природи закладу дошкільної освіти. Рослини та тварини кутка природи

Освітньо-виховне значення куточку природи. Правила відбору об'єктів для кутка природи. Кімнатні рослини куточка природи і зимового саду (декоративно-красиво-квітучі, цибулинні, виткі, ампельні, сукуленти): біологічна характеристика та особливості догляду. Утримання риб у куточку природи. Вимоги до облаштування акваріуму і догляду за ним. Птахи в куточку природи (папуги, канарки, щиглі): біологія та умови утримання. Ссавці: постійні мешканці кутка природи (морська свинка, хом'ячок); тимчасові мешканці куточка природи (молюски, ракоподібні, комахи, земноводні, плазуни, ссавці, птахи). Біологія тварин та умови утримання. Сезонні зміни в об'єктах куточка природи.

Тема 14. Засоби фіксації знань про природу у дітей раннього та дошкільного віку. Планування освітнього процесу з формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку

Фіксація знань дітей про природу (календарі природи і погоди, гербарії, різноманітні колекції з природного матеріалу та ін.). Щоденник. Форми планування педагогічного процесу: перспективний, календарний план, план індивідуальної роботи. Специфіка планування роботи з ознайомлення з природою (врахування основних етапів засвоєння знань; передбачення використання методів, що забезпечують безпосереднє сприйняття об'єктів природи, інтеграція з іншими розділами програми тощо). Методичне керівництво роботою з ознайомлення дітей з природою.

Тема 15. Співпраця закладу дошкільної освіти та сім'ї у роботі з ознайомлення дітей з природою

Залучення батьків у процес формування у дитини природничо-екологічної компетентності та навичок, орієнтованих на сталий розвиток. Основні форми співпраці з батьками з питань ознайомлення дітей з природою. Проведення свят і розваг природничої тематики. Еколого-просвітницька робота з батьками. Природоохоронні заходи у ЗДО.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

Тема 1. Природа України. Різноманітність рослинного та тваринного світу.

1. Поняття рельєфу і ландшафту. Ґрунтові ресурси України.
2. Водні ресурси України.

3. Поняття про клімат, кліматоутворювальні фактори. Характеристика клімату України.

4. Особливість рослин як живого організму. Будова рослин, їхня характеристика. Природні рослинні угруповання – фітоценози.

5. Тваринний світ країни, його різноманітність. Основні відомості про тварин: зовнішній вигляд, спосіб життя, пристосування до середовища проживання.

Методичні рекомендації.

Ключові поняття: рельєф, ландшафт, ґрунт, річка, озеро, болото, підземні води, клімат, рослина, корінь, стебло, листок, квітка, плід, насіння, фітоценоз, природні рослинні угруповання, тварина, ссавці, птах, риба, комаха середовище проживання.

1. Опрацювати теоретичний матеріал.

2. Переглянути карти атласу України, знайти:

– основні форми рельєфу;

– ґрунтові та водні ресурси;

– кліматичні зони та особливості їх розміщення.

3. Проаналізувати природні угруповання України (ліси, степи, болота, луки, Карпати, Кримські гори):

– визначити типові рослини та тварини кожного ландшафту;

– встановити, як природні умови впливають на живі організми.

4. Підготувати короткі конспективні відповіді на такі питання:

– Чим відрізняються рельєф і ландшафт?

– Чому ґрунти України вважають багатством держави?

– Як клімат впливає на поширення рослин і тварин?

– Які характерні пристосування рослин та тварин до умов життя?

5. Виконати невелике аналітичне завдання: обрати будь-яке природне угруповання України й охарактеризувати його за схемою:

– природні умови;

- типові рослини;
- типові тварини;
- взаємозв'язки між компонентами угруповання.

Тема 2. Вступ. Становлення методики ознайомлення дітей з природою

1. Мета і завдання освітньої компоненти «Основи природознавства з методикою ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку».

2. Методика ознайомлення з природою як наука. Міжпредметні зв'язки.

3. Становлення і розвиток методики ознайомлення дітей з природою. Я.А.Коменський, Ж.Ж.Руссо, Й.Г.Песталоцці, Ф.Фребель, М.Монтессорі про природу як чинник виховання та джерело всебічного розвитку дитини.

4. Погляди К.Д.Ушинського, С.Ф.Русової, А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського на роль природи у формуванні особистості дитини.

5. Сучасні підходи до ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою.

Методичні рекомендації

Ключові поняття: природа, методика ознайомлення з природою, природознавство, виховання через природу, всебічний розвиток дитини, природне середовище, педагогічні підходи, сучасні методики, активне навчання, дослідницька діяльність, екологічна освіта.

1. Опрацювати теоретичний матеріал:

- визначення методики ознайомлення з природою;
- місце природознавства в освітній компоненті «Основи природознавства з методикою ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку»;
- міжпредметні зв'язки (психологія, педагогіка, біологія, екологія).

2. Вивчити історичний аспект:

- внесок Я.А. Коменського, Ж.Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Ф. Фребеля, М. Монтесорі у виховання дітей через природу;
- аналіз поглядів К.Д. Ушинського, С.Ф. Русової, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського щодо розвитку особистості дитини через природне середовище.

3. Проаналізувати сучасні підходи:

- методи ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою;
- активні методи навчання: досліди, спостереження, ігрові форми;
- роль екологічної освіти та формування ціннісного ставлення до природи.

4. Рефлексія та аналіз:

- скласти таблицю «Педагогічні ідеї – практичне застосування в ознайомленні дітей з природою»;
- визначити, які ідеї класичних педагогів можна застосувати сьогодні;
- сформулювати власні пропозиції щодо сучасних підходів до навчання через природу.

Тема 3. Екологічне виховання дітей дошкільного віку

1. Екологічне виховання дітей дошкільного віку як невід’ємна складова всебічного виховання.

2. Мета, принципи, завдання, методи, прийоми та засоби екологічного виховання.

3. Теоретичні засади екологічного виховання дітей дошкільного віку в умовах ЗДО та сім’ї.

4. Екологічна культура і екологічна свідомість – базові категорії екологічного виховання.

5. Виховання екологічно доцільної поведінки дошкільників.

Методичні рекомендації

Ключові поняття: екологічне виховання, екологічна культура, екологічна свідомість, екологічно доцільна поведінка, формування цінностей, природне середовище, життєві навички.

1. Опрацювати теоретичний матеріал:

- визначення екологічного виховання як частини всебічного розвитку дитини;

- ознайомитися з метою, принципами, завданнями, методами, прийомами та засобами екологічного виховання.

2. Вивчити теоретичні засади екологічного виховання:

- ролі ЗДО та сім'ї у формуванні екологічної свідомості;
- інтеграція екологічного виховання з іншими напрямками розвитку дитини.

3. Проаналізувати практичні приклади:

- скласти таблицю «Принципи та методи екологічного виховання – конкретні дії для дітей»;

- обрати кілька вправ чи ігор для розвитку екологічної культури;

- запропонувати приклади взаємодії сім'ї та ЗДО у вихованні екологічно відповідальної поведінки.

Тема 4. Психолого-педагогічні основи формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку

1. Мета, завдання і принципи екологічної освіти особистості. Актуальність дошкільного природознавства.

2. Феномен природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку.

3. Характеристика освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі» Базового компоненту дошкільної освіти (2021).

4. Завдання з ознайомлення дітей з природою у програмах розвитку дітей раннього та дошкільного віку.

5. Сучасні вітчизняні наукові дослідження проблем формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку.

Методичні рекомендації.

Ключові поняття: природничо-екологічна компетентність, екологічна освіта, принципи екологічної освіти, ціннісне ставлення до природи.

1. Опрацювати теоретичний матеріал.
2. Вивчити феномен природничо-екологічної компетентності:
 - основні характеристики компетентності;
 - розвиток природничо-екологічних знань, умінь і навичок у дітей дошкільного віку.
3. Проаналізувати завдання з ознайомлення дітей з природою у 2-3 програмах розвитку (за вибором):
 - порівняти завдання для дітей раннього та дошкільного віку;
 - встановити взаємозв'язок між завданнями і шляхами формування компетентності.
4. Ознайомитися з сучасними науковими дослідженнями:
 - виділити основні напрямки сучасних вітчизняних досліджень;
 - визначити, які підходи до формування природничо-екологічної компетентності рекомендують сучасні науковці;
 - скласти схему «Завдання – компетентності – методи роботи з дітьми».

Тема 5. Методи безпосереднього ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою

1. Класифікація методів ознайомлення дітей з природою. Загальна характеристика наочних, словесних і практичних методів ознайомлення з природою.
2. Ілюстративні методи формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку.
3. Характеристика гри як засобу формування природничо-екологічної компетентності. Види природничих ігор.
4. Праця в природі як метод формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку. Методика керівництва формами організації праці дітей різного віку.
5. Методика проведення елементарних дослідів і експериментів у природничій роботі з дошкільниками.

Методичні рекомендації

Ключові поняття: методи ознайомлення дітей з природою, наочні методи, словесні методи, практичні методи, ілюстративні методи, природничо-екологічна компетентність, гра, природничі ігри, праця в природі, дослід, експеримент, пізнання, спостереження, дослідницька діяльність.

1. Опрацювати класифікацію методів ознайомлення дітей з природою.

2. Вивчити ілюстративні методи формування природничо-екологічної компетентності:

- використання картин, фотографій, схем, моделей;
- приклади застосування в різних вікових групах.

3. Проаналізувати роль гри як засобу виховання:

- види природничих ігор;
- ігрові прийоми розвитку спостережливості, уваги, дослідницьких навичок.

4. Ознайомитися з працею в природі як методом навчання:

- форми організації праці дітей різного віку;
- методика керівництва;
- практичні приклади робіт на природі.

5. Вивчити методiku проведення елементарних дослідів і експериментів:

- приклади простих експериментів для дітей раннього та дошкільного віку;
- правила безпеки та організаційні аспекти;
- складання плану заняття з дослідями.

Тема 6. Спостереження - основний метод безпосереднього ознайомлення дітей з природою

1. Спостереження – основний метод ознайомлення дітей з природою. Значення спостережень в природі у формуванні природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку.

2. Педагоги-класики та сучасні дослідники про роль спостережень у природі для формування особистості дитини.

3. Види спостережень та їх зміст у кожній віковій групі. Методика організації та проведення спостережень з дітьми різного віку.

4. Основні етапи процесу спостереження. Послідовність розгляду рослин і тварин, об'єктів та явищ природи.

5. Підготовка вихователя до проведення спостережень.

Методичні рекомендації

Ключові поняття: спостереження, метод безпосереднього ознайомлення, природничо-екологічна компетентність, види спостережень, організація спостережень, етапи спостереження, об'єкти природи, явища природи, розвиток спостережливості.

1. Опрацювати теоретичний матеріал.

2. Ознайомитися з видами спостережень та їх застосуванням:

- безпосередні, тематичні, планові, ситуативні;

- методика організації та проведення спостережень для різних вікових груп;

- приклади об'єктів і явищ природи для спостережень.

3. Вивчити основні етапи процесу спостереження:

- підготовчий, основний, заключний;

- послідовність розгляду рослин, тварин, об'єктів і явищ;

- формування умінь опису, порівняння, класифікації.

4. Проаналізувати підготовку вихователя до проведення спостережень:

- планування та підбір об'єктів;

- організація групової або індивідуальної роботи;

- забезпечення безпеки та активної участі дітей;

- розробка коротких конспектів спостережень для різних вікових груп.

Тема 7. Методи опосередкованого ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою

1. Словесні методи формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку.

2. Розповіді вихователя, види розповідей.

3. Бесіда як метод ознайомлення дітей з природою. Види бесід, їх зміст. Вимоги до проведення бесід, методика їх проведення.

4. Використання художньої природознавчої літератури, творів класиків літератури, українського фольклору, сучасної літератури в процесі ознайомлення дошкільників з природою.

5. Сучасні письменники для дітей про природу.

Методичні рекомендації

Ключові поняття: словесні методи, природничо-екологічна компетентність, розповідь вихователя, бесіда, художня природознавча література, український фольклор, сучасна література для дітей, природознавчі твори, ознайомлення дітей з природою.

1. Опрацювати теоретичний матеріал.

2. Ознайомитись з розповідями вихователя про природу.

3. Ознайомитися з бесідою як методом ознайомлення з природою:

- види бесід: вступні, підсумкові, тематичні;

- вимоги до проведення бесід;

- методика організації та проведення бесід у різних вікових групах.

4. Вивчити особливості використання художньої природознавчої літератури та фольклору:

- твори класиків та сучасних авторів для дітей;

- приклади інтеграції художніх творів у заняття з природознавства;

- методика залучення дітей до обговорення творів, порівняння образів, ілюстрацій і реальних об'єктів природи.

5. Проаналізувати твори сучасних письменників для дітей про природу:

- вибір творів для різних вікових груп;

- використання творів для формування екологічної свідомості та ціннісного ставлення до природи;

- складання плану заняття із застосуванням літературних джерел.

Тема 8-9. Форми організації роботи з ознайомлення дітей з природою

1. Форми організації освітньої роботи з формування природничо-екологічної компетентності дітей (заняття, екскурсія як особливий вид занять, цільові та повсякденні прогулянки).

2. Заняття як основна форма ознайомлення дітей з природою. Методика організації і проведення природознавчих занять з дітьми різного віку.

3. Екскурсії у природу як форма організації роботи з з ознайомлення дітей з природою.

4. Характеристика та методика проведення цільової прогулянки. Методика проведення цільової прогулянки.

Методичні рекомендації

Ключові слова: природничо-екологічна компетентність, заняття, екскурсія, цільова прогулянка, повсякденна прогулянка, спостереження, дослідницька діяльність, інтегроване заняття, розвиток спостережливості.

1. Опрацювати форми організації освітньої роботи:

- заняття, екскурсії, цільові та повсякденні прогулянки;
- роль кожної форми у формуванні природничо-екологічної компетентності.

2. Вивчити заняття як основну форму ознайомлення:

- методика організації і проведення природознавчих занять для різних вікових груп;

- приклади планування занять, вибір об'єктів спостереження, послідовність проведення;

- інтеграція активних методів: спостереження, досліді, ігри, розповіді.

3. Ознайомитися з екскурсіями у природу:

- особливості організації та планування екскурсій;
- методика проведення з урахуванням вікових особливостей;

– завдання для дітей під час екскурсії: спостереження, фіксація явищ, обговорення.

4. Вивчити цільові та повсякденні прогулянки:

- характеристика цільової прогулянки та її методика;
- приклади вправ і завдань під час прогулянки;
- організація активного спостереження та практичної роботи на відкритому повітрі;
- способи залучення дітей до аналізу явищ природи та розвитку екологічної свідомості.

Тема 10. Технології формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку.

1. Використання ігрових технологій, методу моделювання у формуванні природничо-екологічної компетентності.

2. Технологія використання екологічної стежини.

3. Краєзнавчо-туристична діяльність.

4. Технологія використання театру в екологічному вихованні дошкільників.

5. Авторські технології формування екологічної культури (Г.Беленька, Т.Науменко, О.Половіна та ін.).

Методичні рекомендації.

Ключові поняття: ігрові технології, метод моделювання, природничо-екологічна компетентність, екологічна стежина, краєзнавчо-туристична діяльність, театр у екологічному вихованні, авторські технології, екологічна культура, розвиток екологічної свідомості, інтерактивні методи, виховання ціннісного ставлення до природи.

1. Опрацювати ігрові технології та метод моделювання:

- роль гри та моделювання у формуванні природничо-екологічної компетентності;
- приклади ігрових вправ і моделей для різних вікових груп;
- аналіз ефективності методів у навчанні дітей дошкільного віку.

2. Вивчити технологію використання екологічної стежини:

- принципи організації та проведення стежини;
- приклади завдань та вправ для дітей;
- правила безпеки і планування маршруту.

3. Ознайомитися з краєзнавчо-туристичною діяльністю:

- завдання та цілі краєзнавчих екскурсій і походів;
- методика залучення дітей до дослідження місцевої

природи;

- інтеграція знань про природу, географію та історію регіону.

4. Вивчити технологію використання театру в екологічному вихованні:

- роль театралізованих ігор у формуванні екологічної компетентності;
- приклади сюжетів, інсценізацій і сценічних вправ;
- організація групової роботи та активне включення дітей у процес.

5. Ознайомитися з авторськими технологіями формування екологічної культури.

Тема 11-12. Еколого-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти. Ділянка закладу дошкільної освіти

1. Вплив природного довкілля на всебічний розвиток дітей раннього та дошкільного віку.

2. Еколого-розвивальне середовище – вагома складова формування природничо-екологічної компетентності у дітей.

3. Складові компоненти еколого-розвивального середовища ЗДО.

4. Значення ділянки для реалізації змісту і завдань формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Вимоги до планування та озеленення ділянки ЗДО.

5. Вибір та розміщення дерев, кущів, рослин на ділянці ЗДО. Влаштування на ділянці газонів, квітника, городу.

6. Загальна характеристика декоративно-квіткових рослин, овочевих культур, рекомендованих для вирощування в ЗДО.

7. Розміщення плодово-ягідних культур на земельній ділянці.

8. Участь дітей у догляді за ділянкою ЗДО.

Методичні рекомендації

Ключові поняття: природне довкілля, еколого-розвивальне середовище, природничо-екологічна компетентність, складові компоненти середовища, ділянка ЗДО, планування та озеленення, дерева, кущі, рослини, газон, квітник, город, декоративно-квіткові рослини, овочеві культури, плодово-ягідні культури, догляд.

1. Опрацювати вплив природного довкілля на розвиток дітей:

- роль природи у формуванні фізичних, пізнавальних, емоційних та соціальних якостей;
- взаємозв'язок між умовами довкілля та розвитком природничо-екологічної компетентності.

2. Вивчити еколого-розвивальне середовище ЗДО:

- визначення та значення середовища;
- основні компоненти: територія, природні об'єкти, ігрові та навчальні зони, матеріали для досліджень;
- принципи планування середовища для різних вікових груп.

3. Ознайомитися з ділянкою ЗДО:

- значення ділянки для реалізації завдань формування природничо-екологічної компетентності;
- вимоги до планування та озеленення;
- вибір та розміщення дерев, кущів, квітів, овочевих і плодово-ягідних культур;
- влаштування газонів, квітників, городу.

4. Вивчити участь дітей у догляді за ділянкою:

- практичні завдання для дітей різного віку;
- формування відповідальності, самостійності та екологічної свідомості;
- організація спостережень, догляду та простих дослідів на ділянці;

– складання плану сезонної роботи з рослинами та природними об'єктами.

Тема 13. Куточок живої природи закладу дошкільної освіти. Рослини та тварини кутка природи

1. Правила відбору об'єктів для кутка природи. Кімнатні рослини куточка природи і зимового саду: біологічна характеристика та особливості догляду.

2. Утримання риб у куточку природи. Вимоги до облаштування акваріуму і догляду за ним.

3. Птахи в куточку природи: біологія та умови утримання.

4. Ссавці: постійні та тимчасові мешканці кутка природи. Біологія тварин та умови утримання.

5. Сезонні зміни в об'єктах куточка природи.

Методичні рекомендації

Ключові поняття: куточок живої природи, кімнатні рослини, зимовий сад, біологічна характеристика, догляд за рослинами, риби, акваріум, умови утримання, птахи, ссавці, постійні та тимчасові мешканці, сезонні зміни, спостереження за живими об'єктами, екологічна компетентність, формування екологічної свідомості.

1. Опрацювати правила відбору об'єктів для куточка природи:

- критерії вибору рослин і тварин;
- особливості біологічної характеристики кімнатних рослин та зимового саду;
- основні вимоги догляду за рослинами.

2. Вивчити утримання риб у куточку природи:

- облаштування акваріуму, вибір водяних рослин і риб;
- правила догляду, підготовка води, годування, чистка акваріуму;
- спостереження за поведінкою риб і формування у дітей навичок догляду.

3. Ознайомитися з птахами в куточку природи:

- види птахів, рекомендовані для ЗДО;

- біологія та особливості утримання;
- організація спостережень за життєдіяльністю птахів.

4. Вивчити ссавців, які мешкають у куточку природи:

- постійні та тимчасові мешканці;
- біологічні особливості, умови утримання та догляду;
- завдання для дітей: годування, спостереження, фіксація

поведінки.

5. Проаналізувати сезонні зміни в об'єктах куточка природи:

- спостереження за змінами у рослинах і тваринах у різні пори року;
- ведення щоденників спостережень;
- інтеграція спостережень у заняття з природознавства та ігрові форми навчання.

Тема 14. Засоби фіксації знань про природу у дітей раннього та дошкільного віку. Планування освітнього процесу з формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку

1. Фіксація знань дітей про природу (щоденник, календарі природи і погоди, гербарії, різноманітні колекції з природного матеріалу та ін.).

2. Форми планування педагогічного процесу: перспективний, календарний план, план індивідуальної роботи. Специфіка планування роботи з ознайомлення з природою.

3. Методичне керівництво роботою з ознайомлення дітей з природою.

Методичні рекомендації

Ключові поняття: щоденник спостережень, календар природи, календар погоди, гербарій, колекції з природного матеріалу, планування освітнього процесу, перспективний план, календарний план, план індивідуальної роботи, методичне керівництво.

1. Опрацювати теоретичний матеріал:

- різновиди щоденників спостережень, календарів природи та погоди;

- створення гербаріїв та колекцій з природного матеріалу;

- методика залучення дітей до фіксації спостережень та систематизації знань.

2. Вивчити форми планування педагогічного процесу:

- перспективний та календарний план, план індивідуальної роботи;

- специфіка планування занять та прогулянок для ознайомлення з природою;

- інтеграція різних форм фіксації знань у планування занять.

3. Ознайомитися з методичним керівництвом роботою:

- організація та контроль за процесом ознайомлення дітей з природою;

- використання засобів фіксації знань для оцінки результатів;

- приклади складання конспектів та навчальних маршрутів для дітей.

Тема 15. Співпраця закладу дошкільної освіти та сім'ї у роботі з ознайомлення дітей з природою

1. Залучення батьків у процес формування у дитини природничо-екологічної компетентності та навичок, орієнтованих на сталий розвиток.

2. Основні форми співпраці з батьками з питань ознайомлення дітей з природою.

3. Еколого-просвітницька робота з батьками.

4. Свята, розваги природничого спрямування.
Природоохоронні заходи у ЗДО.

Методичні рекомендації

Ключові поняття: співпраця ЗДО та сім'ї, сталий розвиток, форми співпраці з батьками, еколого-просвітницька робота, свята природничого спрямування, розваги, природоохоронні заходи, виховання ціннісного ставлення до

природи, спільна діяльність, екологічне виховання.

1. Опрацювати теоретичний матеріал.
2. Вивчити форми співпраці з батьками:
 - консультації, тематичні зустрічі, спільні проекти;
 - організація спостережень, ігор та дослідницької діяльності вдома.
3. Ознайомитися з еколого-просвітницькою роботою:
 - проведення лекцій, майстер-класів, інформаційних буклетів;
 - організація спільних свят, розваг природничого спрямування;
 - планування природоохоронних заходів для дітей та батьків.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Тема 1. Вступ. Становлення методики ознайомлення дітей з природою

Питання для обговорення:

1. Становлення і розвиток методики ознайомлення дітей з природою. Я.А.Коменський, Ж.Ж.Руссо, Й.Г.Песталоцці, Ф.Фребель, М.Монтессорі про природу як чинник виховання та джерело всебічного розвитку дитини.
2. Погляди К.Д.Ушинського, С.Ф.Русової, А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського на роль природи у формуванні особистості дитини.
3. Сучасні підходи до ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою.

Питання для самоконтролю:

Які ключові ідеї щодо ролі природи у розвитку дитини висловлювали Коменський, Руссо, Песталоцці, Фребель і Монтессорі?

У чому полягає внесок Ушинського, Русової, Макаренка та Сухомлинського у становлення методики ознайомлення дітей з природою?

Які сучасні підходи використовуються сьогодні для ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою?

Чому природа розглядається як фактор всебічного розвитку дитини?

Тема 2. Екологічне виховання дітей дошкільного віку

Питання для обговорення:

1. Мета, принципи, завдання, методи, прийоми та засоби екологічного виховання.

2. Теоретичні засади екологічного виховання дітей дошкільного віку в умовах ЗДО та сім'ї.

3. Екологічна культура і екологічна свідомість – базові категорії екологічного виховання.

4. Виховання екологічно доцільної поведінки дошкільників.

Питання для самоконтролю:

Які принципи й завдання лежать в основі екологічного виховання дошкільників?

Які засоби й методи є найбільш ефективними у формуванні екологічної культури дітей?

Як у ЗДО і сім'ї реалізується екологічне виховання?

Чим відрізняється екологічна свідомість від екологічної поведінки?

Тема 3. Психолого-педагогічні основи формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку

Питання для обговорення:

1. Актуальність дошкільного природознавства.

2. Феномен природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку.

3. Характеристика освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі» Базового компоненту дошкільної освіти (2021).

4. Завдання з ознайомлення дітей з природою у програмах розвитку дітей раннього та дошкільного віку.

Питання для самоконтролю:

У чому проявляється актуальність вивчення природи в дошкільному віці?

Що включає природничо-екологічна компетентність дошкільника?

Які основні вимоги та зміст освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі»?

Які завдання з ознайомлення з природою визначені у програмах розвитку дітей?

Тема 4. Методи безпосереднього ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою

Питання для обговорення:

1. Ілюстративні методи формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку (предметні та сюжетні картинки, картини, мультфільми, презентації, фільми та ін.).

2. Види природничих ігор. Ігри з природними матеріалами (з піском, снігом, глиною, вітром тощо). Дидактичні ігри. Рухливі ігри.

3. Праця в природі як метод формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку.

4. Методика керівництва формами організації праці дітей різного віку.

5. Методика проведення елементарних дослідів і експериментів у природничій роботі з дошкільниками.

Питання для самоконтролю:

Чим відрізняються ілюстративні методи від практичних у природничій роботі?

Які види природничих ігор можуть використовуватися у різних вікових групах?

У чому педагогічна цінність праці дітей у природі?

Які вимоги до організації елементарних дослідів і експериментів з дошкільниками?

Тема 5. Спостереження - основний метод безпосереднього ознайомлення дітей з природою

Питання для обговорення:

1. Види спостережень та їх зміст у кожній віковій групі.
2. Методика організації та проведення спостережень з дітьми різного віку.
3. Прийоми активізації пізнавальної діяльності дітей у процесі спостереження.
4. Підготовка вихователя до проведення спостережень.

Питання для самоконтролю:

Які види спостережень використовують у різних вікових групах?

Як правильно організувати спостереження з дітьми?

Які прийоми допомагають активізувати пізнавальний інтерес дітей під час спостереження?

Які етапи підготовки вихователя до проведення спостереження є обов'язковими?

Тема 6. Методи опосередкованого ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з природою

Питання для обговорення:

1. Розповіді вихователя, види розповідей.
2. Вимоги до проведення бесід, методика їх проведення.
3. Використання художньої природознавчої літератури, творів класиків літератури, українського фольклору, сучасної літератури в процесі ознайомлення дошкільників з природою.
4. Сучасні письменники для дітей про природу.

Питання для самоконтролю:

Які види розповідей вихователя є найбільш ефективними?

Які вимоги ставляться до проведення бесід з дітьми?

Яку роль відіграє художня природознавча література у роботі з дошкільниками?

Яких сучасних дитячих письменників про природу варто знати вихователю?

Тема 7. Форми організації роботи з ознайомлення дітей з природою

Питання для обговорення:

1. Методика організації і проведення природознавчих занять з дітьми різного віку.
2. Екскурсії у природу як форма організації роботи з з ознайомлення дітей з природою.
3. Підготовка до проведення екскурсії.
4. Методика проведення цільової прогулянки.
5. Організація повсякденної прогулянки, її спрямування на вирішення завдань формування природничо-екологічної компетентності дітей.

Питання для самоконтролю:

Які особливості побудови заняття з природознавства у різних вікових групах?

Які завдання вирішує екскурсія у природу?

Які етапи підготовки екскурсії є ключовими?

Чим відрізняється цільова прогулянка від повсякденної?

Тема 8. Технології формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку

Питання для обговорення:

1. Використання ігрових технологій, методу моделювання у формуванні природничо-екологічної компетентності.
2. Технологія використання екологічної стежини.
3. Краєзнавчо-туристична діяльність.
4. Технологія використання театру в екологічному вихованні дошкільників.

5. Авторські технології формування екологічної культури (Г.Беленька, Т.Науменко, О.Половіна та ін.).

Питання для самоконтролю:

У чому переваги ігрових технологій і моделювання для екологічного виховання?

Які можливості дає екологічна стежина у роботі з дітьми?

Чому краєзнавчо-туристична діяльність є ефективною для формування екологічної компетентності?

Які елементи театру можна застосовувати в еколого-виховній роботі?

Тема 9. Еколого-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти. Ділянка закладу дошкільної освіти

Питання для обговорення:

1. Складові компоненти еколого-розвивального середовища ЗДО. Екологічний паспорт ЗДО.

2. Вимоги до планування та озеленення ділянки ЗДО.

3. Вибір та розміщення дерев, кущів, рослин на ділянці ЗДО.

4. Загальна характеристика декоративно-квіткових рослин, овочевих культур, рекомендованих для вирощування в ЗДО.

5. Розміщення плодово-ягідних культур на земельній ділянці.

6. Участь дітей у догляді за ділянкою ЗДО.

Питання для самоконтролю:

Що входить до екологічного паспорта ЗДО?

Які вимоги існують щодо озеленення ділянки дитячого садка?

Які рослини і культури найдоцільніше вирощувати на території ЗДО?

Як організувати участь дітей у догляді за ділянкою?

Тема 10. Куточок живої природи закладу дошкільної освіти. Рослини та тварини кутка природи

Питання для обговорення:

1. Правила відбору об'єктів для кутка природи.
2. Кімнатні рослини куточка природи і зимового саду (декоративно-красиво-квітучі, цибулинні, виткі, ампельні, сукуленти): біологічна характеристика та особливості догляду.
3. Утримання риб у куточку природи. Вимоги до облаштування акваріуму і догляду за ним.
4. Птахи в куточку природи (папуги, канарки, щиглі): біологія та умови утримання.
5. Ссавці: постійні мешканці кутка природи (морська свинка, хом'ячок); тимчасові мешканці куточка природи (молюски, ракоподібні, комахи, земноводні, плазуни, ссавці, птахи). Біологія тварин та умови утримання.

Питання для самоконтролю:

- Які критерії відбору об'єктів для куточка живої природи?
- Які особливості догляду за кімнатними рослинами різних груп?
- Які умови потрібні для утримання акваріумних риб?
- Як організувати догляд за птахами та дрібними ссавцями у ЗДО?

Тема 11. Засоби фіксації знань про природу у дітей раннього та дошкільного віку. Планування освітнього процесу з формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку

Питання для обговорення:

1. Фіксація знань дітей про природу (щоденник, календарі природи і погоди, гербарії, різноманітні колекції з природного матеріалу та ін.).
2. Специфіка планування роботи з ознайомлення з природою (врахування основних етапів засвоєння знань; передбачення використання методів, що забезпечують безпосереднє сприйняття об'єктів природи, інтеграція з іншими розділами програми тощо).

3. Методичне керівництво роботою з ознайомлення дітей з природою.

Питання для самоконтролю:

Які переваги та призначення різних способів фіксації знань про природу (календарі, гербарій, колекції тощо)?

Які особливості слід враховувати під час планування роботи з ознайомлення з природою?

Які форми методичного керівництва забезпечують якість роботи з природою?

Як інтегрувати природничу тематику з іншими видами діяльності дітей?

Тема 12. Контрольний захід (контрольна робота).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Базові джерела:

1. Практикум з дисципліни «Теорія і методика формування природничо- екологічної компетентності в дошкільників» / автори-укладачі Л.П. Загородня, А.П. Дмитренко. Глухів. 2023. 85 с.
2. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту) нова редакція. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovo%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проєктування: навч.-метод. посібник / О. Д. Рейпольська, І. М. Гудим, Л. І. Зайцева, І. В. Луценко, В. О. Луценко, Г. Г. Цветкова; за ред. О. Д. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 222 с.
4. Теорія і методика формування природничо-екологічної компетентності в дошкільників: курс лекцій / автор-укладач Л.П. Загородня. Глухів, 2023. 379 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1930>

Допоміжні джерела:

1. Атрощенко Т.О., Попович О.М., Коврей Д.Й. Теоретичні підходи до змістової характеристики природничо-екологічної компетентності дітей як ключової компетентності для сучасної дошкільної освіти. Інноваційна педагогіка, 2024. Вип. 71. Том 2. С.140-144.
2. Загородня Л.П. Дитина в природному довкіллі. Впроваджуємо оновлений БКДО. Дошкільне виховання. 2021. №6. С.3–9.
3. Загородня Л.П. Теоретичні й методичні засади формування в дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток засобом творів Василя Сухомлинського /Теорія та методика дошкільної і початкової освіти: [монографія] / за заг. ред. О. В. Лобової, С. М. Кондратюк. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2023. 512 с.
4. Зданевич Л.В., Атрощенко Т.О., Розгон В.В. Виховання самостійності у дітей дошкільного віку як проблема вітчизняних

- та зарубіжних наукових студій. Інноваційна педагогіка, 2024. Вип. 69. Том 1. С.219-223.
5. Іванова В.В., Атрощенко Т.О. Позитивне ставлення до природи як результат формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку. Педагогічна Академія: наукові записки, 2024. № 13.
 6. Попович О.М., Атрощенко Т.О., Граб О.В. Використання ідей В.О. Сухомлинського в сучасній практиці виховання дітей дошкільного віку. Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»): журнал. 2025. № 6(52) 2025. С.733-743.
 7. Тарасенко Г. Зими принади пізнаємо радо: формування в дітей природничо-екологічної компетентності. Палітра педагога. 2022. № 1. С. 3-7.

Інтернет-ресурси

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503

<http://osvita.ua/legislation/law/2231>

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf><http://esl-lab.com>

Навчальне видання

Теорія і методика ознайомлення з природою дітей раннього і дошкільного віку

Методичні рекомендації

Укладач Т.О. Атрощенко

Тираж 30 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 6984 від 20.11.2019 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>